

Aniela Piotrowicz

System biblioteczno-informacyjny Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu

Forum Bibliotek Medycznych 3/1 (5), 614-629

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

SYSTEM BIBLIOTECZNO-INFORMACYJNY UNIwersytetu Medycznego Im. Karola Marcinkowskiego W POZNANIU

System biblioteczno-informacyjny tworzą: Biblioteka Główna z 2 filiami, 2 biblioteki wydziałowe, 3 biblioteki specjalistyczne w szpitalach klinicznych oraz 17 bibliotek katedr, zakładów i klinik.

Biblioteka Główna jest podstawowym ogniwem systemu biblioteczno-informacyjnego Akademii. Jest jednostką ogólnouczelnianą o zadaniach naukowych, dydaktycznych i usługowych. Pełni funkcję ogólnodostępnej biblioteki naukowej i ośrodka informacji naukowej dla pracowników naukowych i studentów oraz makroregionalnego ośrodka naukowej informacji medycznej. Jest ważnym ogniwem krajowego systemu naukowej informacji medycznej, prowadzi również współpracę z bibliotekami zagranicznymi.

Biblioteka działa na podstawie ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym, statutu Uczelni, regulaminu organizacyjnego i regulaminu udostępniania zbiorów, w których określone jest miejsce Biblioteki w Uczelni, organizacja systemu biblioteczno-informacyjnego, główne zadania Biblioteki i sposób ich realizacji.

Działania innowacyjne (np. w zakresie wdrażania nowych usług bibliotecznych i informacyjnych) konsultowane są z Radą Biblioteczną, Senacką Komisją ds. Nauki i władzami Uczelni. Ponadto Biblioteka realizuje środowiskowe uzgodnienia w zakresie funkcjonowania w systemie HORIZON (uchwały Kolegium Rektorów m. Poznania).

Biblioteka należy do Poznańskiej Fundacji Bibliotek Naukowych, obejmującej wszystkie biblioteki uczelni wyższych m. Poznania, w związku z czym na jednolitych zasadach środowiskowych obsługuje użytkowników ze wszystkich poznańskich szkół wyższych i instytutów PAN zainteresowanych literaturą biomedyczną. Jest również członkiem EAHIL – European Association of Health Information and Libraries.

Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu (UMP) jest placówką z ponad 50-letnią tradycją. Z okazji jubileuszu w roku 2002 została odznaczona przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich medalem BIBLIOTHECA MAGNA – PERENNISQUE za dokonania na rzecz rozwoju bibliotekarstwa polskiego.

Biblioteka Główna zatrudnia 37 pracowników działalności podstawowej, w tym 1 starszego kustosza dyplomowego, 9 kustoszy, 7 starszych bibliotekarzy, 15 pracowników służby bibliotecznej oraz 5 pracowników administracyjno-

technicznych. Obsadę kadrową w bibliotekach specjalistycznych systemu biblioteczno-informacyjnego zapewniają kierownicy jednostek organizacyjnych, w których te biblioteki działają. Dyrektor Biblioteki Głównej sprawuje nadzór merytoryczny nad wszystkimi bibliotekami systemu.

Charakterystyka zbiorów

Zasoby Biblioteki obejmują zbiory gromadzone zgodnie z tradycyjnymi i nowymi kierunkami kształcenia oraz zakresem problematyki badawczej podstawowych jednostek Uczelni. Profil zbiorów obejmuje piśmiennictwo krajowe i zagraniczne z zakresu nauk biomedycznych z uwzględnieniem biotechnologii, stomatologii, pielęgniarstwa, medycyny społecznej, genetyki, farmacji, chemii i fizyki lekarskiej, z zakresu nauk społecznych: psychologii, socjologii, rehabilitacji, promocji zdrowia, historii, ekonomii, ratownictwa, z zakresu nauk humanistycznych: pedagogiki, filozofii, lingwistyki.

Zbiory Biblioteki liczą 344313 woluminów, w tym 277880 wydawnictw zwartych, 55793 woluminów czasopism i 10640 jednostek zbiorów specjalnych (491 starodruków, 7266 manuskryptów (maszynopisów i wydruków komputerowych) dysertacji, 1781 mikrofilm, 585 filmów dydaktycznych, 283 dysków optycznych i 234 innych).

Z bieżącej prenumeraty, darów i wymiany Biblioteka otrzymuje 658 tytułów czasopism w wersji drukowanej: 388 tytułów polskich i 260 zagranicznych. Ponadto Biblioteka posiada dostęp do ponad 10000 tytułów pełnotekstowych czasopism w wersji elektronicznej z prenumeraty i w ramach konsorcjów bibliecznych *Science Direct*, *Wiley Interscience*, *Springer*, *Ovid* oraz w ramach projektu *EIFL/EBSCO*.

Dostęp do aktualnej wiedzy z zakresu nauk medycznych zapewniają pełnotekstowe bazy podręcznikowe typu up-to-date: *ACP Medicine (WebMD Scientific American Medicine)* i *ACS Surgery. Scientific and Practice* oraz bazy farmaceutyczne w pakiecie *MedicinesComplete* i 118 krajowych podręczników medycznych w *Czytelnia on-line ibuk.pl*.

Dostęp do zbiorów

Wszystkie agendy Biblioteki Głównej (czytelnie, wypożyczalnia, pracownia reprograficzna) czynne są w ciągu roku akademickiego w godzinach 8-22 (w soboty od 8-15), a w okresie wakacji studenckich od poniedziałku do piątku w godz. 10-17. Jeszcze dłużej pracuje Filia Nr 2 Biblioteki Głównej, zlokalizowana w sąsiedztwie domów akademickich: w dni powszednie w godzinach 8-24 i w soboty oraz niedziele od 10-16, natomiast Filia Nr 1 pracuje w systemie 2-zmianowym w godzinach 8-16.

Witryna internetowa Biblioteki (<http://www.bg.ump.edu.pl/>) dostępna jest bez ograniczeń, 24 godziny na dobę.

Podstawowa działalność biblioteczna

W działalności bibliotecznej wyróżnić można kilka podstawowych funkcji:

- gromadzenie, selekcja i uaktualnianie zbiorów piśmienniczych (we współpracy ze środowiskiem naukowo-badawczym)
- opracowanie katalogowe i techniczne księgozbioru
- informacja o zbiorach bibliotecznych
- udostępnianie zbiorów własnych oraz sprowadzonych z innych bibliotek

Zarządzanie zbiorami

Zarządzanie zbiorami odbywa się w zintegrowanym systemie bibliotecznym HORIZON. Obejmuje on wszystkie podstawowe procesy i procedury biblioteczne: gromadzenie druków zwartych i ciągłych, opracowanie katalogowe, przeszukiwanie i udostępnianie zbiorów.

Biblioteka Główna prowadzi gromadzenie centralne dla całego systemu biblioteczno-informacyjnego Uczelni. Podstawowym źródłem pozyskiwania dokumentów jest zakup i prenumerata, które pozwalają na planowe uzupełnianie księgozbioru. Przy zakupie uwzględniane są dezyderaty pracowników naukowo-badawczych Uczelni. Innym źródłem powiększania zbiorów jest wymiana. Pozwala ona m. in. na pozyskiwanie wydawnictw małonakładowych innych uczelni. Biblioteka przejmuje też część wydawnictw medycznych przekazywanych w formie egzemplarza obowiązkowego Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu. Znaczny odsetek nabytków stanowią dary.

Księgozbiór w Bibliotece UMP opracowywany jest w systemie HORIZON z wykorzystaniem kartotek haseł wzorcowych. Do charakterystyki rzeczowej stosowany jest język haseł przedmiotowych MeSH. Katalog Biblioteki zawiera 40.271 opisów bibliograficznych wydawnictw książkowych oraz 2.800 rekordów bibliograficznych czasopism, które znajdują się w zbiorach Biblioteki Głównej oraz jej filiach, wraz z zasobami każdego tytułu od 1945 r.

Informacja o zbiorach

Informacja o zbiorach Biblioteki znajduje się w katalogach bibliotecznych oraz w drukowanych i elektronicznych informatorach o nabytkach (<http://www.bg.ump.edu.pl/ksiazki/>).

Tradycyjne kartkowe katalogi biblioteczne zostały zamknięte z końcem 1998 roku i są coraz rzadziej wykorzystywane jako źródło informacji o zbiorach. Czytelnicy preferują poszukiwania w komputerowych bazach katalogowych.

Katalog udostępniany jest w systemie HORIZON w sieci lokalnej Biblioteki na 8 stanowiskach komputerowych w holu wejściowym oraz na wszystkich komputerach w czytelnich. Dostępny jest także bez ograniczeń w Internecie pod adresem: <http://150.254.35.111/webpac-1.2-bmedPL/wgbroker.exe?new+-access+top>

Informacja o zbiorach Biblioteki dostępna jest także w polskich katalogach centralnych.

Formy udostępniania

Ze zbiorów Biblioteki korzystać mogą wszyscy zainteresowani. Zakres udostępniania, różny dla różnych grup użytkowników, reguluje regulamin udostępniania zbiorów bibliotecznych.

Udostępnianie prezencyjne odbywa się w czytelniach Biblioteki Głównej i we wszystkich bibliotekach systemu biblioteczno-informacyjnego Uczelni. Korzystanie z księgozbioru na miejscu nie wymaga rejestracji i nie jest związane z zapisem do Biblioteki.

W tej formie udostępniane są wszystkie czasopisma, większość nowych nabytków książkowych, podręczny księgozbiór dydaktyczny i naukowy, materiały informacyjne oraz dokumenty elektroniczne i bazy multimedialne (podręczniki, atlasy, encyklopedie, słowniki, testy dydaktyczne itp.).

Udostępnianie zbiorów specjalnych i druków dawnych odbywa się wyłącznie w czytelni naukowej Biblioteki Głównej i związane jest z uzyskaniem specjalnego upoważnienia.

Liczba odwiedzin w czytelniach sięga rocznie kilkudziesięciu tysięcy. Tylko z czytelni Biblioteki Głównej w ostatnim roku akademickim korzystało ponad 20.000 czytelników, którym udostępniono 16.806 pozycji książkowych i 13.494 czasopism w wersji drukowanej.

Wypożyczanie zbiorów poza Bibliotekę ograniczone jest do określonych grup użytkowników. Z tej formy udostępniania mogą korzystać:

- pracownicy naukowo-dydaktyczni własnej Uczelni oraz innych szkół wyższych m. Poznania
- studenci własnej Uczelni i pozostałych uczelni m. Poznania
- lekarze i farmaceuci z terenu Wielkopolski i Ziemi Lubuskiej
- średni personel medyczny
- uczniowie i nauczyciele szkół medycznych
- inni pracownicy naukowcy z Poznania i Wielkopolski

Wypożyczaniu podlegają wieloegzemplarzowe materiały dydaktyczne (podręczniki, skrypty, atlasy) oraz wszystkie wydawnictwa zwarte o charakterze naukowym.

Do wypożyczalni miejscowej zapisanych jest aktualnie 10.998 użytkowników, którzy w ciągu ostatniego roku wypożyczyli 43.271 woluminów.

Biblioteka udostępnia znaczącą część materiałów w formie dokumentów wtórnych. Są to głównie kserokopie artykułów z czasopism i fragmentów wydawnictw zwartych. W ostatnim roku udostępniono w formie kopii kserograficznych 12.965 dokumentów.

Biblioteka Główna prowadzi także wypożyczenia międzybiblioteczne dla bibliotek oraz dla pracowników naukowych Uczelni i studentów wszystkich wydziałów

Akademii. Wypożyczeniu podlegają wydawnictwa zwarte, natomiast publikacje z czasopism przesyłane są w formie kopii. Wypożyczalnia zamiejscowa współpracuje zarówno z bibliotekami krajowymi, jak i zagranicznymi. Większość zamówień na artykuły z czasopism realizowana jest drogą elektroniczną za pośrednictwem dwóch systemów elektronicznego dostarczania dokumentów: własnego systemu doc@med i niemieckiego systemu SUBITO.

Statystyka za ostatni rok pokazuje, że drogą wypożyczeń międzybibliotecznych udostępniono innym bibliotekom 90 oryginalnych dokumentów oraz 4624 kopii artykułów oraz sprowadzono dla własnych czytelników 19 dokumentów oryginalnych i 3590 kopii artykułów.

Działalność informacyjna

Biblioteka Główna, jako centrum zasobów informacyjnych, pełni bardzo ważną rolę jako podstawowy warsztat pracy naukowo-badawczej Uczelni oraz nowoczesny ośrodek naukowej informacji medycznej dla całego regionu.

Działalność informacyjna obejmuje wiele zagadnień, z których najważniejsze to:

- organizacja dostępu do zbiorów informacji elektronicznej w sieci lokalnej i sieciach zewnętrznych (elektroniczny system informacji)
- usługi informacyjno-bibliograficzne
- dydaktyka biblioteczna
- dokumentacja dorobku naukowego Uczelni i analizy bibliometryczne
- tworzenie własnych baz danych
- opracowywanie informatorów i biuletynów
- organizacja wystaw i imprez szkoleniowych

Elektroniczny system informacji naukowej

Wobec mnogości informacji publikowanych w Internecie i na nośnikach elektronicznych, coraz większego znaczenia nabiera działalność bibliotekarzy wyspecjalizowanych w informacji naukowej w zakresie selekcjonowania i organizowania dostępu do informacji najbardziej wartościowych.

Biblioteka Główna AM w Poznaniu jako jedna z pierwszych bibliotek medycznych w kraju rozpoczęła budowę systemu informacji związanego z wykorzystaniem technologii komputerowych. W roku 1989 udostępniona została użytkownikom podstawowa baza bibliograficzno-abstraktowa MEDLINE - największa baza o profilu biomedycznym. Do bazy tej dołączony został "library holdings", własny system informacji o lokalizacji czasopism w polskich bibliotekach, umożliwiający dostęp z bazy bibliograficznej do katalogów bibliotecznych. Był to pierwszy element elektronicznego systemu informacji. W krótkim czasie liczba baz udostępnianych użytkownikom znacznie wzrosła, a w 1992 roku zorganizowany został dostęp do wszystkich elektronicznych źródeł informacji w sieci lokalnej Biblioteki.

W roku 1996 Biblioteka uzyskała dostęp do Internetu, co umożliwiło udostępnienie elektronicznego systemu informacyjnego z witryny Biblioteki w całej sieci akademickiej. Był to pierwszy serwer WWW polskiej biblioteki medycznej.

Witryna internetowa stwarza szeroki dostęp do informacji bibliograficznej, faktograficznej i dokumentów źródłowych. Użytkownicy mają możliwość zapoznania się z księgozbiorem Biblioteki, zdalnego sprawdzenia swojego konta w wypożyczalni, obejrzenia nowych nabytków książkowych, korzystania z dokumentów źródłowych, mogą przeszukać katalogi biblioteczne polskie i zagraniczne, a także zamówić i uzyskać drogą elektroniczną kopie materiałów niedostępnych w Internecie. Poszukiwanie informacji na stronach www ułatwia przeszukiwarka, umożliwiająca szybkie i trafne wyszukanie informacji tematycznej, ponieważ wszystkie źródła zostały sklasyfikowane według haseł tezauryśa MeSH.

Elektroniczny serwis informacyjny Biblioteki, mimo iż zaprojektowany pod kątem potrzeb lokalnego środowiska akademickiego, pracowników naukowych oraz studentów naszej Uczelni, od początku jego udostępnienia w Internecie cieszy się dużym zainteresowaniem całego środowiska medycznego. Każdego roku witrynę Biblioteki odwiedza ponad 250.000 użytkowników.

Szczególnym zainteresowaniem użytkowników cieszą się bibliograficzne bazy biomedyczne oraz pełnotekstowe bazy czasopism. Do źródeł wymagających autoryzacji Biblioteka umożliwia szybki i wygodny dostęp zarówno z sieci akademickiej, jak i z komputerów domowych, natomiast bazy nie wymagające autoryzacji dostępne są z każdego miejsca, niezależnie od godzin pracy Biblioteki i pory dnia czy nocy. Z czasopism on-line może korzystać wielu czytelników jednocześnie, dostęp do nich umożliwił ponadto zintegrowanie procesu wyszukiwania informacji z dojściem do tekstu źródłowego.

Bieżąca działalność informacyjna Biblioteki skoncentrowana jest na aktualizacji i optymalizacji dostępu do elektronicznego systemu informacji oraz na poszerzaniu dostępu do czasopism elektronicznych, źródeł edukacyjnych i internetowych serwisów informacyjnych związanych z medycyną i naukami pokrewnym.

Usługi informacyjno-bibliograficzne

Udostępnienie komputerowych systemów bibliograficznych stworzyło nową jakość działalności informacyjnej, a zapotrzebowanie na informację bibliograficzną wzrosło wielokrotnie.

Biblioteka wykonuje prace usługowe dla zespołów badawczych oraz pracowników naukowych, przygotowując tematyczne serwisy informacyjne, zestawy literaturowe, przeszukiwanie baz bibliograficznych. Realizowane są też zamówienia związane z poszukiwaniami internetowymi informacji bibliograficznych i faktograficznych.

Dydaktyka biblioteczna

Do podstawowych zadań dydaktycznych Biblioteki należą:

- przygotowanie osób rozpoczynających studia do korzystania z bibliotek naukowych, zarówno biblioteki rodzimej uczelni, jak i innych bibliotek naukowych
- przygotowanie studentów starszych lat studiów do korzystania z tradycyjnych, a także najnowszych źródeł informacji naukowej, przekazanie im wiedzy niezbędnej w czasie wykonywania przez nich pracy zawodowej, a także do prowadzenia działalności naukowej
- upowszechnianiu wiedzy na temat metodyki posługiwania się elektronicznymi źródłami bibliograficznymi oraz dostępem do dokumentów.

Podstawowym celem zajęć dla studentów I roku jest zapoznanie ich z organizacją Biblioteki, z charakterem gromadzonych zbiorów, sposobem korzystania z katalogów bibliotecznych, procedurami związanymi z wypożyczaniem. Studenci otrzymują podstawowe informacje o bazach pełnotekstowych dostępnych w Bibliotece, dokumentach elektronicznych, zasobach informacji zgromadzonych na komputerach w Czytelni Studenckiej i w witrynie internetowej Biblioteki.

Zajęcia obejmują wykład połączony z prezentacją i ćwiczenia trwające 1,5 godz. dla wszystkich studentów I roku wszystkich wydziałów Uczelni. Są to zajęcia obowiązkowe z wpisem do indeksu.

Dla studentów starszych lat studiów prowadzone są szkolenia w ramach przedmiotu “Podstawy informacji naukowej”. Mają one na celu zapoznanie studentów z najważniejszymi bibliografiami polskimi i zagranicznymi z zakresu medycyny, farmacji i nauk pokrewnych, zaprezentowanie posiadanych czasopism z danej dziedziny, omówienie i prezentację specjalistycznych, komputerowych baz bibliograficznych, możliwości wykorzystania Internetu jako źródła informacji. W ramach tych zajęć każdy student otrzymuje wiele cennych wskazówek pomocnych w dotarciu do piśmiennictwa potrzebnego do pracy magisterskiej, zarówno metodą tradycyjną, przy pomocy katalogu i bibliografii drukowanych, jak i przy wykorzystaniu źródeł komputerowych.

Szkolenia z informacji naukowej w wymiarze 10-15 godzin realizowane są jako przedmiot fakultatywny na Wydziale Farmaceutycznym oraz obligatoryjnie na Wydziale Nauk o Zdrowiu. Zajęcia przeznaczone są dla studentów starszych lat studiów. Uczestnicy Studium Doktoranckiego odbywają szkolenie z zakresu informacji naukowej na I roku studiów w wymiarze 10 godzin.

Systematycznie prowadzony jest instruktaż indywidualny dla użytkowników Biblioteki, którym brak doświadczenia utrudnia śledzenie nieustannego rozwoju wiedzy.

W latach 2000-2004 Biblioteka we współpracy z Oddziałem Kształcenia Podyplomowego i Komisją Kształcenia Wielkopolskiej Izby Lekarskiej

organizowała kursy podyplomowe z zakresu naukowej informacji medycznej, mające na celu doskonalenie metodyki przeszukiwania baz komputerowych, korzystania z elektronicznych źródeł informacji, zapoznanie z zagadnieniem Evidence Based Medicine, przygotowaniem publikacji naukowych (m.in. cytowaniem dokumentów elektronicznych), elementami prawa autorskiego, krytyczną analizą materiałów itp.

W ramach działalności dydaktycznej Biblioteki Głównej prowadzone są także szkolenia pracowników innych bibliotek szkół wyższych. Od wielu lat odbywają się w naszej Bibliotece studenckie praktyki zawodowe dla studentów bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, a także - z uwagi na wdrożone w naszej Bibliotece zaawansowane technologie informatyczne – dla studentów informatyki. W latach 2000-2004 na szkolenia przyjeżdżali także bibliotekarze z Białorusi i Ukrainy, którzy zapoznawali się z naszym elektronicznym systemem informacji i pracą w zintegrowanym systemie bibliotecznym.

W Uczelni następuje transformacja form kształcenia akademickiego, przejście od tradycyjnego nauczania do kierowanego i stymulowanego uczenia się. W coraz większym zakresie dydaktyka przenosi się z sal wykładowych do Biblioteki jako centrum zasobów informacyjnych. Wzrasta znaczenie uczenia się w grupach. Stawia to przed Biblioteką nowe zdania i zwiększone wymagania. Musi ona zapewnić warunki do formalnych i nieformalnych działań dydaktycznych oraz innych celów wspomagających proces kształcenia.

Biblioteka rozbudowuje liczbę stanowisk komputerowych dla użytkowników, zamierza poszerzyć zakres wolnego dostępu do zbiorów, stworzyć odpowiednie pomieszczenia do pracy indywidualnej i zespołowej. Planowane jest utworzenie centrum multimedialnego i znaczne poszerzenie zakresu pracy dydaktycznej bibliotekarzy jako aktywnych uczestników procesu kształcenia.

Dokumentacja dorobku naukowego Uczelni i analizy bibliometryczne

Biblioteka UMP ma bogate tradycje w zakresie dokumentacji dorobku naukowego. Opracowania bibliograficzne obejmują pełen dorobek naukowy wydziałów Lekarskiego i Farmaceutycznego, działających od roku 1919 w ramach Uniwersytetu Poznańskiego, a od 1950 w Akademii Medycznej i od roku 2007 w Uniwersytecie Medycznym. Od 1991 publikowany dorobek naukowy pracowników Akademii jest również prezentowany w komputerowej bazie bibliograficznej wyposażonej w narzędzia bibliometryczne. Baza umożliwia dokonywanie analiz bibliometrycznych jednostek organizacyjnych Uczelni oraz indywidualnych autorów.

W latach 90. wprowadzono ocenę parametryczną osiągnięć środowisk naukowych. Biblioteka, bazując na własnych danych bibliograficznych, od 1992 roku przygotowuje analizy bibliometryczne do oceny parametrycznej jednostek Uczelni. Dotyczą one zarówno danych liczbowych o różnych typach publikacji, o publikacjach zamieszczonych w czasopiśmie posiadających wskaźnik Impact Factor, jak i o wartości tego wskaźnika uzyskanej w poszczególnych latach przez całą Uczelnię

i przez poszczególne wydziały. Obliczane są też średnie wskaźniki publikacji i wartości Impact Factor dla pracowników naukowo-dydaktycznych. Obliczenia statystyczne i analizy bibliometryczne zostały w 2000 roku zautomatyzowane i udostępnione w witrynie internetowej Biblioteki. Dane liczbowe zmieniają się dynamicznie wraz ze zmianami w zawartości bazy bibliograficznej.

Biblioteka bierze aktywny udział w przygotowywaniu danych do ankiet związanych z oceną parametryczną jednostek Uczelni, przygotowuje materiały do oceny dorobku naukowego na potrzeby władz Uczelni lub różnego rodzaju komisji. W ostatnich latach zapotrzebowanie na informacje o publikacjach pracowników jednostek naukowych coraz bardziej wzrasta. Są one elementem corocznych ankiet oceniających działalność Uczelni, odgrywają znaczącą rolę w akredytacji poszczególnych wydziałów, wymagane są we wnioskach o granty międzynarodowe itp.

Tworzenie własnych baz danych

PUBLIKACJE - Baza bibliograficzna publikacji pracowników AM

<http://www.bg.ump.edu.pl/bazy/publikacje/>

W roku 1992 przystąpiono do automatyzacji prac dokumentacyjno-bibliograficznych. Opracowany został przez pracowników Biblioteki oryginalny program komputerowy, umożliwiający tworzenie bazy bibliograficznej i statystykę bibliometryczną dorobku naukowego. W roku 1994 baza bibliograficzna została udostępniona użytkownikom sieci lokalnej Biblioteki, a od roku 1996 dostępna jest w Internecie. W roku 2000 dokonano konwersji bazy do programu Expertus 2000.

Każdy rekord bibliograficzny zawiera tytuł publikacji w języku oryginalnym i jego wersję angielską, informacje o autorach, opis źródła dokumentu, szczegółowe dane bibliograficzne oraz hasła przedmiotowe w języku polskim i angielskim, zgodne z terminologią Medical Subject Headings (MeSH). Dodatkowe informacje o dokumencie rejestrowane są w polu uwag. Do opisów prac oryginalnych, opublikowanych w języku polskim, dołączane są angielskie abstrakty. Istnieje również możliwość dołączenia pełnych tekstów prac dostępnych w wersji elektronicznej w Internecie.

Program wyszukiwawczy umożliwia zainteresowanym uzyskanie z bazy różnorodnych informacji. Możliwe jest przeszukiwanie bazy według wielu kluczy wyszukiwawczych, np. według nazwisk autorów, jednostek organizacyjnych, typów publikacji, haseł przedmiotowych lub dowolnych terminów, można też wyszukać prace opublikowane w czasopiśmie posiadających określone wartości rankingowe: Impact Factor, punktację KBN i MNiSW. Z bazy można wykonywać wydruki w kilku formatach: pełnym, skróconym, z hasłami przedmiotowymi lub bez, z pominięciem nazw pól wyszukiwawczych itp. Dołączone do opisów bibliograficznych informacje w języku angielskim umożliwiają popularyzację dorobku naukowego Akademii poza granicami kraju, ułatwiają nawiązywanie kontaktów i wymiany naukowej.

Dla środowiska naukowego Uczelni udostępniony został specjalny formularz internetowy, towarzyszący bazie bibliograficznej, umożliwiający nadsyłanie drogą

elektroniczną informacji o publikacjach nie zarejestrowanych w bazie, co znacznie przyspiesza proces kompletowania danych o dorobku naukowym Uczelni.

Aktualnie baza PUBLIKACJE zawiera 69.000 rekordów.

DYSERTACJE - Baza rozpraw doktorskich i habilitacyjnych AM w Poznaniu

<http://www.bg.ump.edu.pl/bazy/dysertacje/>

W związku z dużym zapotrzebowaniem środowiska na informacje o pracach doktorskich i habilitacyjnych, które są trudne do wyszukania w publikowanych materiałach informacyjnych, postanowiono stworzyć bazę dysertacji, która obejmować będzie wszystkie prace doktorskie i habilitacyjne obronione w naszej Uczelni od początku jej istnienia, czyli od roku 1950. Aktualnie baza zawiera 2485 rekordy. Znajdują się w niej prawie kompletne informacje o dysertacjach z lat 1991-2005 i prowadzone są prace retrospektywne.

Rekordy bibliograficzne w tej bazie, zawierające informacje o autorach, promotorach i jednostkach organizacyjnych, indeksowane są wg systemu MESH, a więc mogą być przeszukiwane przy użyciu tych samych haseł, jak najpopularniejsze medyczne bazy bibliograficzne.

Bazy prac magisterskich

Rozpoczęto także prace nad tworzeniem baz bibliograficznych prac magisterskich, które powstały na Wydziale Nauk o Zdrowiu i na Wydziale Farmaceutycznym, ponieważ prace te przechowywane są w archiwach wydziałowych i brak o nich powszechnie dostępnej informacji.

We współpracy w Biblioteką Wydziału Nauk o Zdrowiu stworzono bazę zawierającą informacje o wszystkich pracach magisterskich napisanych na tym Wydziale od roku 1977, czyli od początku jego istnienia. Biblioteka Główna sporządziła 4376 opisów bibliograficznych tych prac, które zawierają dane o tytułach, autorach i promotorach oraz o zakładach, w których powstały. Baza dostępna jest w Internecie pod adresem: <http://www.bg.ump.edu.pl/bazy/magisterki/WNoZ/>.

Baza prac magisterskich Wydziału Farmaceutycznego tworzona jest przez Bibliotekę tego Wydziału przy współpracy z Biblioteką Główną. Aktualnie zawiera ona 3163 rekordy z różnych lat. Baza znajduje się pod adresem: <http://www.bg.ump.edu.pl/bazy/magisterki/WF/>.

Działalność wydawnicza

Biblioteka prowadzi od wielu lat działalność wydawniczą. Pracownicy Biblioteki opublikowali łącznie 745 prac.

Od 1954 roku publikowany jest „*Informator Biblioteki Głównej Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu*”, zawierający podstawowe dane dotyczące wybranych kolekcji, wykazy dostępnych czasopism i baz komputerowych, informacje o nowych formach działalności informacyjnej i usługowej. Pracownicy

Biblioteki biorą także aktywny udział opracowaniu środowiskowych i centralnych katalogów czasopism.

W opracowaniach bibliograficznych Biblioteki Głównej Akademii Medycznej udokumentowany został pełen dorobek naukowy wszystkich instytutów, katedr, zakładów i klinik działających w ramach Wydziału Lekarskiego i Oddziału Farmaceutycznego UP oraz Akademii Medycznej.

Bibliografia publikacji za okres 1919-1939 zamieszczona jest w opracowaniu zbiorowym *„Wydział Lekarski i Oddział Farmaceutyczny Uniwersytetu Poznańskiego 1919-1939. Bibliografia publikacji. Materiały biograficzne”*, wydanym w 1997 roku jako T. 2 Biblioteki Prac Historycznych Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu. Dorobek naukowy został w nim przedstawiony w ramach struktury organizacyjnej poszczególnych wydziałów, w obrębie której zastosowano układ chronologiczny. Bibliografia zawiera liczne indeksy, m.in. indeks autorski i przedmiotowy.

Działalność naukowa za lata 1945-1955 udokumentowana została w *„Bibliografii publikacji z lat 1945-1955. Dziesięciolecie pracy naukowej Wydziału Lekarskiego i Farmaceutycznego Uniwersytetu Poznańskiego oraz Akademii Medycznej w Poznaniu”* (Poznań, PWN 1958), składa się z dwóch części: w pierwszej przedstawiono publikacje w układzie alfabetycznym nazwisk autorów, w drugiej - wykaz prac jednostek naukowych w układzie chronologicznym. Bibliografia wyposażona jest w skorowidz przedmiotowy.

Bibliografię publikacji za lata 1956-1957 zawiera *„Kronika Akademii Medycznej w Poznaniu od 1 stycznia 1950 r. do 30 września 1957 r.”* T. 1-3 (Poznań, AM 1959). Wykazy opublikowanych prac zamieszczone są po materiałach kronikarskich dotyczących poszczególnych katedr i zakładów. W wykazach tych podano także skrócony opis bibliograficzny prac z lat 1950-1955, które zamieszczone zostały w wymienionej wyżej *„Bibliografii publikacji z lat 1945-1955”*.

Bibliografia za lata 1958-1964 stanowi samoistną część *„Kroniki i bibliografii dorobku naukowego Akademii Medycznej w Poznaniu 1957/58-1963/64”* (Poznań, PWN 1967). Opracowana jest w układzie chronologicznym według jednostek organizacyjnych Uczelni i opatrzona indeksem przedmiotowym. Indeks nazwisk jest wspólny dla części kronikarskiej i bibliograficznej.

Publikowany dorobek naukowy za lata 1965-1975 udokumentowany jest w rocznych bibliografiach, stanowiących stałą pozycję w *„Rocznikach Akademii Medycznej w Poznaniu”* T. 1-10 oraz w T. 1 (11) *„Poznańskich Roczników Medycznych”*. Bibliografia za lata 1965-1967 posiada indeksy przedmiotowe polskie i łacińskie, w latach 1968-1974 tylko w języku polskim.

Od roku 1976 dorobek naukowy Akademii prezentuje rocznik *„Bibliografia prac Akademii Medycznej im. K. Marcinkowskiego w Poznaniu”*. Zachowano w niej tradycyjny układ według struktury organizacyjnej Uczelni. W latach 1975-1978

bibliografia ukazywała się bez indeksu przedmiotowego, który przywrócono od roku 1979. Od roku 1983 indeks przedmiotowy opracowywany jest również w wersji angielskiej, a od 1984 bibliografia ukazuje się w całości w wersji dwujęzycznej.

Od roku 2000 „*Bibliografia prac...*” publikowana jest na płycie CD jako rocznik w formacie PDF oraz jako baza bibliograficzna.

Biblioteka publikuje również wydawnictwa okolicznościowe, scenariusze wystaw oraz sprawozdania z najważniejszych imprez organizowanych przez Bibliotekę. Pracownicy Biblioteki mają znaczący udział w historycznych opracowaniach obrazujących rozwój poszczególnych wydziałów oraz całej Uczelni. Przez kilka lat Biblioteka opracowywała „Kronikę” oraz „Skład osobowy” Akademii.

Pracownicy Biblioteki są także aktywnymi członkami zespołów redakcyjnych wielu czasopism zawodowych i uczelnianych. Zasiadali w redakcjach „*Roczników Bibliotecznych*”, „*Roczników Akademii Medycznej w Poznaniu*”, „*Poznańskich Roczników Medycznych*”, „*Biuletynu Głównej Biblioteki Lekarskiej*”, „*Bibliotekarza*”, „*Nowin Lekarskich*”, „*Medicus Mundi Polonia*”.

W publikowanym dorobku Biblioteki znajdują się też pozycje z zakresu prawa autorskiego (dwie publikacje książkowe: „*Elementy prawa dla bibliotekarzy i dokumentalistów*” 1980 i „*Prawo autorskie w działalności bibliotekarskiej*” 1997 i liczne artykuły w czasopismach) oraz z zakresu organizacji ochrony zdrowia.

Udział w konferencjach i współpraca międzynarodowa

Pracownicy Biblioteki czynnie uczestniczą w wielu konferencjach naukowych, zarówno w konferencjach bibliotek medycznych, jak i organizowanych przez inne biblioteki oraz stowarzyszenia krajowe. Biblioteka jest również organizatorem licznych konferencji, seminariów i warsztatów szkoleniowych.

Od roku 1999 Biblioteka prowadzi aktywną współpracę z bibliotekami europejskimi, co owocuje udziałem w szkoleniach zawodowych i aktywnym uczestnictwem w konferencjach zagranicznych. W 1999 r. dwie osoby uczestniczyły w wyjeździe szkoleniowym do bibliotek naukowych w Helsinkach, Tallinie i Tartu (Estonia) oraz wzięły udział w warsztatach szkoleniowych w Bibliotece Uniwersyteckiej w Tartu zorganizowanych przez EAHIL European Association for Health Association and Libraries. Od tego czasu datuje się współpraca z bibliotekami medycznymi w Estonii, które korzystają z naszych serwisów elektronicznych.

W roku 2000 nawiązane zostały kontakty z Biblioteką Uniwersytetu Medycznego w Grodnie, z którym nasza Uczelnia posiada umowę o współpracy. Pracownicy tej Biblioteki przebywali w Poznaniu na kilkudniowym szkoleniu, które miało na celu zapoznanie się z naszym elektronicznym systemem informacji, skorzystanie z doświadczeń w organizowaniu dostępu do światowych źródeł informacji i automatyzacji procedur bibliotecznych. Bibliotece medycznej w Grodnie przekazano kilkakrotnie dublety czasopism i dary książkowe. W początkowym okresie korzystała

ona z witryny internetowej i usług naszej Biblioteki, obecnie uczestniczy również w konferencjach bibliotek medycznych.

Na początku 2000 nawiązano ścisłą współpracę z medycznymi bibliotekami niemieckimi w Kolonii, Getyndze i Hanowerze, która zaowocowała stworzeniem dostępu wszystkich polskich bibliotek do elektronicznego systemu SUBITO, za pośrednictwem, którego uzyskiwane są kopie artykułów z zasobów czasopism niemieckich bibliotek. Pracownicy naszej Biblioteki biorą udział w seminariach organizowanych przez biblioteki niemieckie, a przedstawiciele strony niemieckiej byli gośćmi na dorocznej konferencji bibliotek medycznych w Szczecinie-Świnoujściu. Okazją do ponownego spotkania i wymiany doświadczeń był pobyt 4-osobowej grupy pracowników naszej Biblioteki na 8 Konferencji EAHIL w Kolonii we wrześniu 2002 roku.

Kilkakrotnie podczas kongresów European Association of Health Information and Libraries pracownicy Biblioteki prezentowali działalność i dorobek własnej Biblioteki i polskich bibliotek medycznych.

Wkład Biblioteki Głównej w automatyzację polskich bibliotek medycznych

Biblioteka Główna poznańskiej uczelni medycznej była jedną z pierwszych bibliotek naukowych, które już w latach osiemdziesiątych rozpoczęły proces automatyzacji. Z doświadczeń naszej Biblioteki korzystało wiele polskich bibliotek, zwłaszcza biblioteki medyczne.

Od początku lat dziewięćdziesiątych Biblioteka podejmowała różnorodne inicjatywy i wprowadzała rozwiązania, które upowszechniły się w skali ogólnopolskiej.

Centralny katalog czasopism zagranicznych

Pod koniec lat 80., gdy nastąpiła decentralizacja prenumeraty zagranicznej i przestały się ukazywać centralne wykazy prenumerowanych czasopism, biblioteki zostały całkowicie pozbawione informacji o stanie posiadania bibliotek. Podjęto wówczas zobowiązanie do wzajemnego przesyłania co kwartał przez wszystkie biblioteki uczelniane informacji o uzyskanych z różnych źródeł czasopismach zagranicznych. Na ich podstawie Biblioteka poznańska opracowywała w latach 1990-1992 katalog czasopism zagranicznych, który stanowił w tych trudnych latach jedyne źródło informacji o zasobach czasopism w bibliotekach medycznych.

Od roku 1993 prace nad katalogiem zostały zautomatyzowane, a dane przeniesiono do pakietu Micro CDS/ISIS, tworząc bazę komputerową, zawierającą informacje o zasobach czasopism zagranicznych w 59 bibliotekach medycznych, która pozwala lokalizować czasopisma na poziomie zeszytu. Początkowo baza czasopism rozprowadzana była na dyskietkach, a następnie przeniesiona do systemu PROLIB i udostępniona w Internecie ze strony Głównej Biblioteki Lekarskiej jako Centralny Katalog Czasopism Zagranicznych w Polskich Bibliotekach Medycznych.

Program komputerowy do tworzenia baz o charakterze bibliograficzno-bibliometrycznym

Wraz z komputeryzacją bibliotek pojawiła się możliwość automatyzacji prac bibliograficznych. Na początku lat 90. niektóre biblioteki wykorzystywały do tworzenia baz bibliograficznych standardowe oprogramowanie MicroISIS, inne zaczęły tworzyć własne programy. Biblioteka Główna Akademii Medycznej w Poznaniu w 1992 roku wdrożyła oryginalny system bibliograficzno-bibliometryczny, który umożliwiał nie tylko wyszukiwanie opisów bibliograficznych, ale pozwalał także na uzyskiwanie danych statystycznych i bibliometrycznych. W następnych latach kolejne wersje tego systemu pod nazwą EXPERTUS wprowadzone zostały przez wszystkie biblioteki akademii medycznych, wiele bibliotek innych uczelni i instytutów, a w roku 2001 do systemu tego przeniesiona została Polska Bibliografia Lekarska.

Kartoteka MeSH

W roku 1997 Biblioteka Główna Akademii Medycznej w Poznaniu dokonała konwersji ponad 16.000 rekordów z bazy katalogowej, utworzonej w programie SOWA, do systemu HORIZON. Ten zintegrowany system biblioteczny pozwala stosować do charakterystyki rzeczowej dokumentów m.in. język haseł przedmiotowych National Library of Medicine w Bethesda (Medical Subject Headings - MeSH), ale w oparciu o kartotekę haseł wzorcowych. Ponieważ w Polsce brak było takiej kartoteki, Biblioteka zdecydowała się na zaimplementowanie do systemu HORIZON rekordów oryginalnej kartoteki MeSH w języku angielskim.

Aby kartoteka jhp MeSH mogła stać się właściwym narzędziem w bieżącej charakterystyce rzeczowej dokumentów, podjęto prace nad dołączeniem do oryginalnych rekordów kartoteki ich wersji polskiej. Wiele polskich bibliotek zainteresowało się uzyskaniem dostępu do naszej kartoteki. Były to zarówno biblioteki pracujące w systemie HORIZON, jak i w innych zintegrowanych systemach bibliotecznych.

Brak centralnego dofinansowania prac nad kartoteką uniemożliwił właściwe zorganizowanie prac nad rozbudową kartoteki oraz nieodpłatne jej udostępnienie wszystkim zainteresowanym bibliotekom. Na prośbę zainteresowanych bibliotek przygotowany został projekt stworzenia dostępu on-line do kartoteki na zasadach konsorcyjnych.

Po aktualizacji kartoteki do wersji MeSH 2001 kartoteka została posadowiona na niezależnej "platformie informatycznej" i zlokalizowana na serwerze Biblioteki. Było to możliwe dzięki opracowaniu oryginalnego oprogramowania - "polskiej przeglądarki MeSH". Dzięki temu kartoteka nabrała uniwersalnego charakteru, gdyż nie jest związana z żadnym systemem bibliotecznym.

Sposób posadowienia kartoteki oraz wyposażenie jej w wiele dodatkowych narzędzi stwarza bibliotekom możliwość współpracy on-line. Był to punkt wyjścia do rozpoczęcia zdalnej współpracy bibliotek medycznych w celu stworzenia oficjalnej

polskiej wersji kartoteki MeSH. Trwają końcowe prace nad utworzeniem konsorcjum bibliotek medycznych, które będzie koordynowało prace nad aktualizacją kartoteki.

System elektronicznego dostarczania kopii dokumentów doc@med

W 2001 roku na serwerze Biblioteki uruchomiony został pierwszy w Polsce elektroniczny system dostarczania kopii dokumentów pod nazwą doc@med, w którym współpracuje 7 medycznych bibliotek akademickich, zaprojektowany i nadzorowany przez Bibliotekę Główną AM w Poznaniu. Jest to do dziś jedyny krajowy system elektronicznej dystrybucji kopii dokumentów.

Projekt systemu doc@med został przygotowany i zaprezentowany przez Bibliotekę Główną Akademii Medycznej w Poznaniu na XX Konferencji Problemowej Bibliotek Medycznych w Szczecinie-Międzyzdrojach, 6-8 czerwca 2001 roku. W lipcu ustalone zostały zasady współpracy bibliotek w systemie, a jego uruchomienie nastąpiło po wstępnych testach z września 2001 roku.

System umożliwia przesyłanie drogą elektroniczną kopii artykułów z czasopism, które znajdują się w bibliotekach w wersji drukowanej. Baza czasopism obejmuje aktualnie zasoby ponad 5000 tytułów czasopism zlokalizowanych w 7 bibliotekach realizujących usługi w systemie i będzie się powiększała wraz z przystępowaniem do niego kolejnych bibliotek.

Wdrożenie systemu przyczyniło się do znacznego podniesienia poziomu usług bibliotecznych, zwłaszcza w zakresie czasu ich realizacji, ponieważ termin oczekiwania na realizację zamówień w tym systemie wynosi kilka godzin. Aktualnie większość zamówień międzybibliotecznych realizowana jest za pośrednictwem tego systemu.

Współpraca z Wielkopolską Biblioteką Cyfrową

Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa (WBC) jest wspólną inicjatywą poznańskiego środowiska akademickiego, a uczestnikami tego projektu są biblioteki naukowe i publiczne miasta Poznania. Biblioteka Główna rozpoczęła współpracę z WBC w 2005 roku i od tej pory umieściła w niej kilkaset pozycji. Są to głównie pełne teksty rozpraw doktorskich i habilitacyjnych, udostępnione w wersji elektronicznej za zgodą autorów.

Baza lokalowa

Od czasu powstania Biblioteki Głównej Akademii Medycznej w 1952 roku nigdy nie miała ona właściwych warunków lokalowych. Najpierw zorganizowano ją w sali o powierzchni 456 m², w której przy pomocy regałów i szaf bibliotecznych wyodrębnione zostały dwie czytelnie, magazyny, wypożyczalnia i pracownia biblioteczna. W 1970 roku powiększyła się o 172 m² powierzchnia magazynowa Biblioteki i w takich warunkach, w pomieszczeniach o łącznej powierzchni 628 m² Biblioteka pracowała do grudnia 1984 roku.

Od 1985 roku Biblioteka funkcjonuje w zaadaptowanym na cele biblioteczne budynku dawnej stołówki akademickiej, wybudowanym jako pawilon na Powszechną

Wystawę Krajową w 1929 roku. Z powodu trudnej sytuacji finansowej Uczelni, przeprowadzono tylko I etap adaptacji, w wyniku którego uzyskano 1400 m² powierzchni. W następnych latach zorganizowano 2 zewnętrzne magazyny zbiorów bibliotecznych o powierzchni 85 i 40 m². Dopiero w 1996 roku, po uzyskaniu dotacji z programu LIBRARIUS Fundacji na Rzecz Upowszechniania Nauki, pojawiła się szansa na dokończenie prac adaptacyjnych. W latach 1996-1997 Biblioteka uzyskała 300 m² dodatkowej powierzchni, co umożliwiło zorganizowanie sali dydaktycznej i nowych pracowni bibliotecznych. W latach 2000-2001 udało się powiększyć powierzchnię magazynów zewnętrznych do 250 m².

W efekcie dynamicznego rozwoju Uczelni szybko zaczęła wzrastać liczba użytkowników Biblioteki, która nie była w stanie na ograniczonej powierzchni stworzyć dla nich optymalnych warunków do nauki. Po wielu staraniach władze Uczelni przychyliły się do koncepcji dyrektora Biblioteki wybudowania obiektu przystosowanego do wymogów współczesnego bibliotekarstwa. Decyzję o zleceniu opracowania koncepcji centrum bibliotecznego i kongresowo-dydaktycznego ówczesny Rektor, prof. dr hab. Grzegorz H. Bręborowicz, ogłosił na uroczystej sesji z okazji jubileuszu 50-lecia Biblioteki 28 listopada 2002 roku. W następnym roku powstał program użytkowy nowej Biblioteki, a w 2004 roku zatwierdzony został projekt architektoniczny. Uroczystość wmurowania kamienia węgielnego miała miejsce 16 września 2005 roku. Podczas konferencji prasowej podany został planowany termin oddania obiektu do użytku – początek roku akademickiego 2008/2009. Budowa obiektu w pierwszej fazie przebiegała bardzo sprawnie. Pierwszy etap budowy zakończony został uroczystością zawieszenia wieńca 3 października 2006 roku. Po roku, 3 października 2007, nastąpiło uroczyste otwarcie Centrum Kongresowo-Dydaktycznego, które mieści się w jednym z ramion budynku, a w następnym roku miały zostać oddane do użytku pomieszczenia Biblioteki. Niestety, z powodu kryzysu finansowego, który ogarnął w tym czasie również nasz kraj, Uczelnia nie doczekała się obiecanej dotacji ministerialnej i końcowy etap inwestycji został zatrzymany. W wyniku intensywnych starań władz Uczelni dopiero w bieżącym roku udało się uzyskać dotację z unijnego programu rozwoju regionalnego na wyposażenie obiektu i jest nadzieja, że w przyszłym roku Biblioteka rozpocznie pracę w nowej lokalizacji.

System ochrony zbiorów

W ramach przygotowań zbiorów bibliotecznych do przeprowadzki do nowego obiektu Biblioteka rozpoczęła oznakowywanie kolekcji etykietami RFID systemu ARFIDO. Jest to nowoczesny system ochrony i kontroli księgozbioru, w którym identyfikacja materiałów bibliotecznych odbywa się przy pomocy fal radiowych. Przed przemieszczeniem zbiorów planowane jest oznakowanie kolekcji podręczników i skryptów oraz księgozbiorów podręcznych. Ułatwi to organizację kolekcji wolnodostępnych w nowych pomieszczeniach bibliotecznych.